

ירמיהו פרק ד'

1. רש"י ירמיהו, ד', א'-ב'

אם תשוב ישראל - בתשובה זו אלי תשוב לכבודך וגדולתך הראשונה.
ולא תסיר עקולך מפני - אז לא תנוד לצאת בגולה.
ונקצעת חי' ה' בלחמת - כשתשבע בשמי תשבע באמת ולא כאשר עתה שכתוב בכם (ירמיה ה) אם חי
ה' יאמרו אכן לשקר ישבעו.
והתנצחו זו גוים - אם תעשו כן אז יתברכו בישראל הגוים כל גוי יאמר לבנו תהא כפלוגי ישראל.
יתהללו - יגידו שבחכם ד"א יתהללו מי שיוכל להדבק בישראל יתפאר בדבר פורוונטי"ר בלעז.

2. אלשיך ירמיהו ד', א'-ב'

3. תרגום יונתן ירמיהו ד', א'

אם תתוב ישראל לפולחני אמר יי תתקבל תיובתך עד לא תתחתים גזירתך ואם תעידי שקצך מן
קדמי לא תטלטל:

4. רש"י ירמיהו, ד', ג'

כי כה אמר ה' וגו' נירו לכס ניר - הו למידין מעובדי אדמה שנרים אותה בימי הקיץ להמית שרשי
העשבים שלא תהא מעלה קוצים בעת הזרע בחורף אף אתם הטיבו מעשיכם בטרם תבא עליכם
הרעה שלא תהא תפלתכם נמאסת כשתצעקו.
ואל תזרעו אל קואים - ואל תהי צעקתכם לפני מתוך הרשע כי אם מתוך תשובה שלא תהיו דומים
לזרע בלא ניר והיא נהפכת לקוצים קרדונ"ש בלעז:

5. רד"ק ירמיהו ד', ג'

כי כה אמר ה', נירו לכס ניר - נירו כמו הנירו כמו שימו השיאו כי ה"א הבנין נופלת להקל והניר
היא חרישת השדה קודם הזריעה ובחרישה ההיא יעקרו הקוצים והעשבים הרעים מן השדה
ויהיה ראוי לזריעה אחר כן והמשל הוא שיטיבו את לבם להבין דברי השם ולקבלם בלב נכון והוא
כחורש האדמה לקבל הזרע לא שיאמרו בפה נשמע את דבר השם ולבם לא נכון עמו כמו שאמר
למעלה לא שבה אלי בכל לבה כי אם בשקר זהו כזורע אל הקוצים שלא יצמח וי"ת עבדו לכון
עובדין טובין ולא תבעון פורקן בחובין:
אל קוצים - כמו על קוצים, כמו ויך הפלשתי אל מצחו כמו על מצחו והדומין לו:

6. מלבי"ם ירמיהו ד', ה'-ו'

הגידו - מצייר ביאת האויב אל ציון פתאום, עד שלא היה להם עת להכין א"ע למלחמה מצייר כי
באה ההגדה ביהודה - ותיכף השמיעו - זאת בירושלים - עיר הממלכה, עד שהתפשט השמועה מן
יהודה אל עיר הממלכה, (לא מן עיר הממלכה אל המדינה כדרך המלחמה הרגילה, שיודעים בעיר
המלוכה תחילה, כי האויב נפל פתאום) והיתה ההכרזה הראשונה לאמר תקעו שופר בארץ -
שיצאו לקראת האויב אל שדה המערכה, אבל עודם משמיעים זה קראו מלאו - דבריכם ואמרו -
לאמר אל תצאו לקראת האויב כי חזק הוא, רק האספו אל ערי המבצר - להשגב שם, אבל עודם
מדברים זה, תבא פקודה אחרת:
שאו נס - לאמר אל תלכו אל ערי המבצר שהם חלשים נגד האויב רק ציונה העיזו ואל תעמדו -
בדרך בערי מבצר הקטנים רק מהרו לציון

7. בבלי מגילה י"א.

ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל ארי
נוהם זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה עלה אריה מסובכו.

8. רד"ק ירמיהו ד', ז'

עלה אריה מסבכו - זהו מלך בבל והמשילוהו לאריה שאין עומד לפניו כן נבוכדנצר כבש כל
הארצות לא עמד איש בפניו ופי' המשל לפניו ומשחית גוים, מסבכו היא סכתו שהוא שוכב בה
תמיד ולפי שנעשת מסבכי עצים נקראת כן:

9. תוס' מועד קטן כ"א.

דאי לא תימא הכי וישכב ארצה וכו' - אע"ג דושכב ארצה כתיב נמי אצל הילד דבת שבע אע"ג דלא
גבי מת כתיב אלא על בנו ושמא הואיל והנביא אמר לו מות ימות הרי הוא כמות ואע"פ שהתפלל
עליו שיחיה וכענין זה אמר בירושלמי הקב"ה שהיה יודע שעתיד להיות מבול היה מתאבל על
עולמו קודם המבול.

10. איכה רבה א', נ"א

דבר אחר על אלה אני בוכיה רבי יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומר על סילוק דעת ועל סילוק שכינה אפשר שהיה צדקיה רואה אחרים שהיו מנקרין את עיניו ולא היה לו דעת להטיח את ראשו בכותל עד שיצאת נשמתו אלא גרם לבניו שיהרגו לפניו אלא על אותו שעה נאמר (ירמיה ד') יאבד לב המלך ולב השרים וגוי ור' נחמיה אמר על ביטול כהונה ומלכות הה"ד (זכריה ד') אלה שני בני היצאה העומדים על אדון כל הארץ אלו אהרן ודוד אהרן תובע על כהונתו ודוד תובע על מלכותו.

11. ילקוט שמעוני ירמיה רס"ב

ירמיה הנביא היה מארבעה בני אדם שנקראו יצירים, הראשון הוא היה אדם שכן כתיב וייצר ה' אלהים את האדם, השני הוא היה יעקב שנאמר כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל, השלישי הוא היה ישעיה דכתיב כה אמר ה' יוצרי מבטן לעבד לו, הרביעי הוא היה ירמיה דכתיב בטרם אצרך בבטן ידעתוך. יציאתו של ירמיה לעולם זעק זעקה גדולה כבחור ואמר מעי מעי אוחילה חושש אני לבי קרבי זעו עלי שבר על שבר אני ששברתי כל הארץ, ומנין שאמר ירמיה כן שכן כתיב מעי מעי אוחילה קירות לבי הומה לי לבי לא אחריש. פתח פיו והוכיח לאמו, אמר לה אמי לא עברתי כדרך הנשים ולא ילדתי כדרך היולדות.

12. מלבי"ם ירמיה ד', כ"ג-כ"ח

ראיתי את הארץ - החוזה מצייר חורבן המציאות כולו וכל הבריאה אשר יצאה לפועל בששת ימי המעשה, ומצייר תחלה חורבן השמים והארץ בכלל כפי שנסדרה בריאתם בשני ימי הבריאה הראשונים, ביום הראשון החל רוח אלהים לרחף על הארץ שהיתה תהו ובהו ומכוסה במים, ועתה ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו - כבראשונה, ואח"כ ויאמר אלהים יהי אור, ועתה ראיתי את השמים ואין אורם - ואח"כ ביום השני והשלישי החל בהויית היבשה ע"י שנפרדו המים וע"י שנתהו אז הרים וגבעות על פני המים, כמ"ש יעלו הרים ירדו בקעות אל מקום זה יסדת להם כמו שבארתי בפ"ב מ"ב, ועתה.

ראיתי ההרים והנה רועשים - כאילו ישבו המים לכסות הארץ שתשוב כמישור ובקעה כבראשונה, עתה החל לסדר החורבן שהתהווה על פני הארץ מהנמצאים אשר עליה שנבראו מיום ג' ואילך, דומם וצומח וחי ומדבר, אולם בזה תפס הסדר כפי התכלית, אחר שהאדם הוא תכלית הנמצאים האלה, וכל אשר על פני האדמה צומח וחי וכל הדומם המלאכתי כמו בנין הבתים וכדומה הכל למענו ובעבורו, לכן החל החורבן מן האדם שהוא התכלית וישוב לאחור מן מעשה יום הששי עד מעשה יום ג', וע"ז סדר.

ראיתי והנה אין אדם - הוא כליון מין המדבר, וכל עוף השמים נדדו - כליון מין החי אשר ביבשה שהמין הראשון השפל ממנו במדרגה והרחוק יותר מן האדם הוא עוף השמים שנברא בחמישי, (כמו שבארתי בפ"י בראשית ובתהלות קאפיטל ח') עתה מבאר כליון הצומח:
ראיתי והנה הכרמל שב כמדבר - כי נעדר כל צומח וכל ירק עשב. עתה מבאר כליון הדומם אשר נשתנה במלאכה ע"י האדם. וכל עריו נתצו - שהערים בנוים ע"י מלאכה מן הדומם. וכל חורבן הכללי הזה היה מפני ה' - לא טבעי רק השגחתי בפקודת ה' והסבה לזה הוא מפני חרון אפו:

13. אלשיך ירמיה ד', כ"ג-כ"ח

14. רד"ק ירמיה ד', ל'

ואת שדוד - י"א שהוא חסר כ"ף הדמיון ענינו ואת כשדוד ואין צורך לכל זה כי לכנסת ישראל ידבר פעם לשון נקבה פעם לשון זכר וכל אחד מהן נכון כמו שפירשנו בפסוק ותעשי הרעות:
מה תעשי - כשיבא לך השוד והשבר מה תעשי כלומר במה תנצלי כי תלבשי עתה שני ותתיאשי מן הפורענות ולא תחושי לרעה העתידה לבא עליך ולא תכנעי והיה לך להכנע מפני האל וללבוש שקים כדרך הנכנע ושב מחטאתו לא תלבש שני ולעדות עדי זהב כמו שאמר עליהם ישעיהו הנביא והנה ששון ושמחה הרג בקר ושחוט צאן וגומר והיו אומרים עוד כרתנו ברית את מות ועם שאול עשינו חוזה שוט שוטף כי יעבור לא יבאנו וגומר והנה אתה רואה שהיו מתיאשים מן הפורענות והמשילה גם כן לזונה כמו שפירשנו וכמו שדרך הזונה ללבוש בגדים נאים ולהתיפות ולקרוע בפוך עינים כדי שיחשקו בה החושקים כן כנסת ישראל היתה מתדמה במעשה האומות לעבוד את אלהיהם וללבוש בלבושיהם להתגדל ולהתפאר בפניהם בבגדים נאים ובמרכבות נאות כדי שיאהבו אותה ויאמרו הרי היא כמוני ויאהבוהו והנביא אומר לה מאסו בך עוגבים נפשך יבקשו אמר להפך בא מה שחשבתם כי אתם סלקתם בטחונכם מעלי ובטחתם באומות והתדמיתם להם במעשיכם כדי למצא חן בעיניהם ויהיו חושקים בכם והנה מאסו בכם עד שיבקשו נפשותיכם להרג ולאבד:
תקרעי - כתרגומו תכחלין ואמר בלשון קריעה כי היא קורעת עיניה מרוב התמדתה לכחול אותם:
עוגבים - חושקים וכן ת"י קצו בך רחמך וכן ותעגב על מאהביה והדומים לו בזה הלשון ענין חשק: